

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2017. – Т. 35-36. – С. 128-134

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2017. – Volume. 35-36. – pp. 128-134

УДК: 327(498):061.1ЄС «196/197»

© Любов Мельничук¹

Передумови та становлення відносин Румунії з Європейськими Співтовариствами (1960 – 1970-ті рр.)

Автор статті досліджує передумови та становлення відносин Румунії з Європейськими Співтовариствами в період 60 – 70-х років XX століття. Встановлено, що незважаючи на становлення в Румунії тоталітарної політичної системи, політика дистанціювання від СРСР сприяли формуванню позитивного іміджу Румунії в країнах ЄЕС та активізації відносин СРР з країнами Співтовариства. В результаті Румунія першою серед країн Східної Європи стала членом ГАТТ і отримала доступ до фінансових ресурсів МВФ та МБРР та була включеною в Загальну систему преференцій Співтовариства.

Ключові слова

Румунія, Європейське Співтовариство, євроінтеграція.

Prerequisites and Establishment of the Relations between Romania and the European Communities (1960-1970's)

The author investigates the preconditions and establishment of the relations between Romania and the European Communities throughout the 60's and 70's of the twentieth century. It is argued that despite Romania's becoming a totalitarian political system, the policy of distancing from the USSR contributed to the formation of a positive image of Romania in the EEC countries and the intensification of relations between the SRR and the countries of the Community. As a result, Romania became the first member of the GATT among the Eastern European states and has access to the financial resources of the IMF and IBRD and has been included in the Community General System of Preferences.

Keywords

Romania, European Community, European integration.

Постановка наукової проблеми. Досягнення розвинених держав європейського простору в економічній, політичній, правовій, соціальній і культурній сферах викликають природне захоплення тими можливостями, які надають міждержавна інтеграція та інтеграційні процеси взагалі. У 1967 р. внаслідок злиття органів управління ЄОБС, ЄЕС і Євратому утворилась триєдина інтеграційна організація з офіційною назвою Європейські Співтовариства, або Європейське Співтовариство. Співтовариства максимально розвивали свою співпрацю. Країни Західної Європи, які не належали до Співтовариств, усе частіше й частіше висловлювали своє бажання вступити до них².

В 60-70 рр. XX ст. європейські країни показали всьому світові позитиви євроінтеграції, зокрема зростання економічних показників, рівня життя і політичну стабільність. Вони продемонстрували також можливість і готовність до компромісів та намір приймати до Співтовариства нових членів, незважаючи на вигоди чи невигоди розширення Європейської спільноти для них.

Євроінтеграційний курс обрала і Румунія. На відміну від інших країн ЦСЄ, Румунія мала певний досвід співпраці з ЄС, набутий у 60-70-ті роки XX ст., адже це єдина держава ЦСЄ, яка налагодила регулярні дипломатичні відносини з Співтовариством. Цей фактор – важлива передумова визначення її культурно-цивілізаційного вибору, хоча він не прискорив її вступ в ЄС. Однак, проголошені урядом Румунії проєвропейські декларації та курс на європейську інтегра-

¹ Кандидат політичних наук, асистент кафедри міжнародних відносин, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна, Email: l.melnychuk@chnu.edu.ua

² Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. (2001). Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів, К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 448 с.

цію не сприяли негайному виробленню і реалізації адекватної, відкритої та послідовної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При з'ясуванні передумов європейської інтеграції Румунії та її відносин з ЄС у 60-70 рр. ХХ ст. була використана праця «Історія Румунії» І. Болован³. Проблема євроінтеграції присвятили свої праці й вітчизняні науковці В.Копійка та Т.Шинкаренко. Їх колективна праця «Європейський Союз: заснування і етапи становлення» розкриває загальні тенденції та особливості розвитку інтеграційних процесів у Європі до кінця ХХ ст.⁴

Показово, що дослідженнями інтеграційних процесів в Європі займаються не лише представники академічної науки, а й безпосередні їх творці. Так, праця Н. Мусиса⁵, який з 1967 р. працював у Європейській Комісії і обіймав посаду радника в Генеральному директораті з підприємництва, присвячена деяким політикам Європейської Спільноти, хронологічно охоплює весь спектр діяльності ЄС як в сфері міжнародних відносин, так і на внутрішньому ринку. Важливим є те, що ця найновіша праця, перекладена з рукопису сьомого видання, оновленого після останнього розширення та підготовки конституції ЄС, розкриває позиції і погляди на зовнішню політику ЄС та об'єднання Європи функціонерів і безпосередніх учасників євроінтеграційних процесів.

Аналогічні довідки презентують і органи державної влади в Румунії – міністерства, парламент та ін. (в середньому 2-4 сторінки обсягу). Так, деякі аспекти становлення і співпраці Румунії та ЄС у 1970-х рр. розкриті на інтернет-сторінці Міністерства економік, торгівлі і бізнесу⁶.

Мета даної статті полягає в розкритті специфіки становлення відносин Румунії з Європейськими Співтовариствами в 1960-70-ті роки.

Виклад основного матеріалу. Місце й роль Румунії на європейському континенті й у світових політичних і економічних відносинах стали темами широких дебатів у румунському суспільстві ще із другої половини ХІХ ст., особливо після визнання незалежності країни в результаті російсько-румунсько-турецької війни 1877-1878 рр. Між двома світовими війнами Румунія ідентифікувалася як європейська держава. Однак сателітизація Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) після 1945 р. зруйнувала взаємозалежність і нормальні відносини Румунії із Західною Європою, замінивши їх неприродними політичними й економічними зв'язками всередині «соціалістичної співдружності»⁷, які негативно позначилися на здатності перетворення країни та її адаптації до норм і цінностей демократичних держав.

Після завершення Другої світової війни логіка розвитку «холодної війни» в цілому, та міжнародно-політичних процесів у Європі зокрема, не сприяла поглибленню відносин Народної, а потім Соціалістичної Республіки Румунії (СРР) та країн Заходу, які у 1940-х – 1950-х рр. опинилися в різних військово-політичних блоках та економічних об'єднаннях. До початку 1970 рр. Румунія розвивала відносини з ЄЕС загалом за зразком інших держав-учасників Ради Економічної Взаємодопомоги. Однак з першої половини 1970-х рр., на фоні невизнання «Спільним ринком» РЕВ і дискримінаційної політики щодо імпорту з її країн-членів, Румунія підписує ряд договорів про привілейовані відносини з Співтовариством і невдовзі стає єдиною з держав «соціалістичної співдружності», яка встановила і підтримувала дипломатичні відносини з ЄЕС. Це було зумовлено рядом чинників.

Румунія стала членом РЕВ з моменту її створення на Нараді соціалістичних держав у Москві 5-8 січня 1949 р. Однак за десятиліття країни РЕВ у цілому, і Румунія зокрема, не цілком використали вигоди міжнародного поділу праці. Рівень розвитку їх зовнішньої торгівлі відставав від

³ Болован, І. (2005). Історія Румунії, М, Издательство, Весь мир, 680 с.

⁴ Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. (2001). Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів, К., Видавничий Дім «Ін Юре», 448 с.

⁵ Мусис, Н. (2005). Усе про спільні політики Європейського Союзу: пер. з англ., К.: КІС, 466 с.

⁶ Asocierea Romaniei la comunitatile economice Europene, Ministerul economie, comerțului și mediului de afaceri. Comert Exterior. Режим доступу: http://www.dce.gov.ro/Materiale%20site/Acordul_european_01%5B1%5D.03.06.html

⁷ Пурич, Ш. (1998). Румыния и современные интеграционные процессы, Европа: ідеї та процеси, Матеріали наукового симпозиуму, Буковинський політологічний центр, Бюро зі співробітництва в Україні Фонду Ф.Еберта, Чернівці, Прут, С. 136.

темтів розвитку промислового виробництва в них. Так в 1955-1963 рр. обсяги промислового виробництва в РЕВ зросли на 252%, а обмін нею – на 233%; в 1961 р. на країни РЕВ припадало близько 29% світового промислового виробництва і всього лише 9,5% в світовій торгівлі. Натомість в країнах Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) за 1957-1961 рр. обсяги продукції машинобудування зросли на 136%, а обмін нею – на 190%⁸. Зрозуміло, що така ситуація викликала зацікавленість Румунії, як і інших країн РЕВ, до поглиблення відносин з ЄЕС.

Європейське економічне співтовариство («Спільний ринок»), засноване в результаті підписання 25 березня 1957 р. у Римі відповідного договору, у своїй діяльності переслідувало мету проведення погодженої економічної політики країн-учасниць, а також зміцнення політичного союзу між ними. Практична діяльність «Спільного ринку» почалася з кінця 1950-х рр., але повністю розгорнулася на початку 1960-х років. Саме тоді стало помітно, що це об'єднання шести західноєвропейських країн ставить перед собою не лише завдання економічної координації в сфері митних тарифів і валютних відносин, капіталовкладень, забезпечення безперешкодного руху капіталів і робочої сили, а й політичні цілі відносно країн Східної Європи. Співтовариство прагнуло, з одного боку, проявити себе як реальну альтернативу РЕВ, з іншого – протистояти співробітництву східноєвропейських країн і захистити свої ринки від їх експансії, іншими словами здійснювати узгоджену торговельну дискримінацію цих країн⁹.

Водночас в 1960-х рр. представники країн-членів ЄЕС та США неодноразово здійснювали спроби вивчення шляхів та методів «наближення» країн ЦСЄ до західноєвропейської економічної інтеграції¹⁰. На початку 1960-х рр. у політичних колах Заходу розроблялися ідеї східноєвропейської федералізації як перехідного етапу на шляху до «загальноєвропейської політичної єдності». Зміст цих ідей, на нашу думку, досить влучно передав федеральний міністр фінансів ФРН Ф.Й. Штраус; «Ми не можемо забути, що Польща, Чехословаччина, Угорщина, Болгарія, Румунія й інші країни належать до Європи... Наше завдання полягає в тому, щоб впливати на них, а також шляхом твердих переговорів з Москвою домогтися перетворення цих держав у складову частину Європи... Об'єднана Європа цілком напевне буде не комуністичним, а демократичним утворенням»¹¹.

Плани інтеграції Європи й включення східноєвропейських держав у «об'єднану Європу» протягом 1960-х рр. видозмінювалися, але вони не здійснювали істотного впливу на зовнішньополітичну практику західних держав. ЄЕС розвивалося як економічне об'єднання з визначеними цілями, однак, незважаючи на уведені щодо третіх держав обмеження й заборони, обсяги торгівлі окремих західноєвропейських і соціалістичних держав зростали, зокрема в 1964-1965 р. обсяг імпорту ФРН зі Східної Європи збільшився на 20%, а експорт – на 23%¹². Це призвело до того, що наприкінці 1960 – на початку 1970-х років почала проявлятися тенденція до відходу західних держав від твердої політики відносно соціалістичних країн, до прагнення налагодити якусь координацію політики щодо них¹³.

До середини 1970-х рр. в діяльності ЄЕС чітко проявилися наднаціональні тенденції у координації політики членів Співтовариства щодо проблем взаємин між ЄЕС і РЕВ. Країни-члени Співтовариства домовилися про проведення спільної торговельної політики стосовно соціалістичних держав. В 1970-х рр. ЄЕС намагався проводити диференційовану політику щодо країн РЕВ і встановлювати двосторонні зв'язки з кожною соціалістичною країною окремо¹⁴. У такий спосіб ЄЕС, з одного боку, ігнорувало можливість прямих контактів з РЕВ і намагалося не до-

⁸ Орлик, И. (2009). Центральнo-Восточная Европа: от СЭВ до Евросоюза, *Новая и новейшая история*, № 2, Режим доступу: <http://perspectivy.info/print.php?ID=59591>.

⁹ Там само.

¹⁰ Орлик, И.И. (2011). Сближение двух интеграций: СЭВ и ЕС, *Вестник научной информации*, № 4, Тематический выпуск, СЭВ: Взгляд в XXI веке, М.: Институт экономики РАН, С. 120-121.

¹¹ *Европейский союз и новые страны-члены: проблемы адаптации* (2008), отв. ред. к.г.н. Н. В. Куликова, М.: ИЭ РАН, с. 17-18

¹² Орлик, И.И. (2011). Сближение двух интеграций: СЭВ и ЕС, *Вестник научной информации*, № 4, Тематический выпуск, СЭВ: Взгляд в XXI веке, М.: Институт экономики РАН, С. 121.

¹³ Орлик, И.И. (1979). Политика западных держав в отношении восточноевропейских социалистических государств, М.: Наука, С. 58

¹⁴ Орлик, И.И. (2011). Сближение двух интеграций: СЭВ и ЕС, *Вестник научной информации*, № 4, Тематический выпуск, СЭВ: Взгляд в XXI веке, М.: Институт экономики РАН, С. 122-123.

пустити вироблення спільної політики країн РЕВ щодо «Спільного ринку», а з іншого, на думку деяких науковців¹⁵, у такий спосіб Співтовариство намагалося послабити залежність соціалістичних країн від СРСР.

Та на практиці торгівельний режим «Спільного ринку» гальмував розвиток економічних відносин між країнами РЕВ у цілому, та з Румунією зокрема. Так, при імпорті товарів з підвищеним ступенем обробки із країн Східної Європи діяв високий митний тариф, були встановлені квоти на товари, які користувалися значним попитом на Заході, розширення торгівлі ускладнювали також аграрний протекціонізм і жорсткі адміністративні процедури. Наприклад, на початку 1973 р. через жорстке контингентування товарів експорт із країн Східної Європи у ФРН обмежувався в 16 разів більше, ніж експорт із інших країн, які не входили в «Спільний ринок», у Францію – в 1,5 рази, в Англію – в 5, а в Італію – в 7 разів. Обмеження завдавали серйозних збитків експорту сільськогосподарських і продовольчих товарів з Румунії, Болгарії, Угорщини та Польщі¹⁶.

З огляду на таку ситуацію, Л.І. Брежнев поставив у 1972 р. питання про встановлення відносин між ЄЕС та РЕВ. Однак з огляду на «жорсткий консерватизм» обох сторін тривалі зондажі та переговори, які розпочалися в серпні 1973 р., затягнулися аж до кінця 1980-х рр. Офіційно ЄЕС та РЕВ визнали один одного підписавши спільну Декларацію 29 червня 1988 р.¹⁷.

Попри це, саме на фоні невизнання «Спільним ринком» РЕВ і торгівельної дискримінації її країн-членів, починаючи з 1974 р. Румунія підписала ряд договорів про привілейовані відносини з Співтовариством і невдовзі стала єдиною з соціалістичних держав, яка підтримувала офіційні відносини з ЄЕС. Головною причиною цього, на нашу думку, стала особлива («незалежна», «самостійна») міжнародна політика Соціалістичної Республіки Румунії доби Н.Чаушеску.

Н.Чаушеску став Генеральним секретарем Румунської комуністичної партії (РКП) в березні 1965 р. З того часу до 1974 р., за оцінками румунських науковців, Румунія перейшла від «ліберального комунізму» до неосталінізму¹⁸. З ними солідарні деякі російські дослідники, характеризуючи політичну систему Румунії доби Н.Чаушеску як тоталітарну¹⁹. Вершиною її трансформації стало заснування інституту президентства і обіймання цієї посади Н.Чаушеску 28 березня 1974 р. «Диктатура Чаушеску» в 1974-1989 рр. не допустила появи жодного альтернативного режимові угруповання чи політичної платформи. Показово, що за місяць до повалення режиму, 24 листопада 1989 р. на 14-му з'їзді РКП Н.Чаушеску вшосте був обраний генеральним секретарем ПКП^{20 21}.

Незважаючи на сутність режиму Чаушеску, здійснювана ним політика дистанціювання від СРСР і ряд конкретних зовнішньополітичних кроків у її рамках сприяв покращенню іміджу Румунії на Заході та в країнах ЄЕС²².

Першим резонансним і ефективним у плані розбудови взаємин з ЄЕС політичним кроком Н.Чаушеску стало встановлення дипломатичних відносин з ФРН у січні 1967 р. Це підняло імідж Н.Чаушеску та уможливило імпорт Румунією західнонімецьких технологій, що означало поглиблення відносин з країною-членом ЄЕС. Наступним кроком стала відмова СРР повторювати приклад СРСР та розірвати дипломатичні стосунки з Республікою Ізраїль під час Шестиденної війни у липні 1967 р. Це сприяло покращенню та активізації відносин СРР з США, які надали Румунії режим найбільшого сприяння в торгівлі, а також з Францією – 14-18 травня

¹⁵ Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. (2001). Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів, К.: Видавничий Дім «Ін Юре», С. 211-212

¹⁶ Европейский союз и новые страны-члены: проблемы адаптации (2008), отв. ред. к.г.н. Н. В. Куликова, М.: ИЭ РАН, С. 20

¹⁷ Орлик, И.И. (2011). Сближение двух интеграций: СЭВ и ЕС, Вестник научной информации, № 4, Тематический выпуск, СЭВ: Взгляд в XXI век, М.: Институт экономики РАН, С. 123-125.

¹⁸ Болован, И. (2005). История Румынии, М.: Издательство «Весь мир», С. 641

¹⁹ Полюнов, М.Ф. (2011). «Доктрина Горбачева» и уход СССР из Восточной Европы, Новейшая история России, Modern history of Russia, № 2, С. 119

²⁰ Восточная Европа: хроника конца 1989 года (1990), Аргументы и факты, № 1, С. 4-5.

²¹ Болован, И. (2005). История Румынии, М.: Издательство «Весь мир», С. 654-655

²² Roper, S.D. (2000). *Romania: The Unfinished Revolution*, Amsterdam, Hardwood Academic Publishers, P.109.

1968 р. Ш. де Голль відвідав Румунію. В ході демонстративного візиту Н. Чаушеску здійснював заяви про необхідність ліквідації військово-політичних блоків і створення «Єдиної Європи»²³.

Найбільш резонансним проявом «самостійної» політики Румунії стала промова Н. Чаушеску 22 серпня 1968 р. У ній він рішуче засудив вторгнення сил ОВД в Чехословаччину, називаючи його «моментом позору в міжнародному робітничому русі»²⁴. Ця акція зумовила з одного боку тимчасове призупинення радянським керівництвом дії договорів з Бухарестом, а з іншого – зростання популярності й авторитету Н. Чаушеску в Румунії та за кордоном. У 1968 р. Румунію відвідав міністр закордонних справ Великої Британії М. Стюарт, у серпні 1969 р. відбувся візит до Румунії президента США Р. Ніксона (відповідний візит у Вашингтон Н. Чаушеску здійснив менше ніж за рік). Невдовзі, в 1971 р., Румунія першою серед країн РЕВ стала членом Генеральної угоди з тарифів та торгівлі (ГАТТ), а в 1971-1972 рр. отримала доступ до Міжнародного валютного фонду (МВФ) та Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР)²⁵. У 1975 р., після візиту президента США Дж. Форда, Румунія отримала режим найбільшого сприяння у торгівлі з США. Пізніше покращенню іміджу СРР сприяло її незалежне від СРСР голосування в ООН, посередництво у ряді конфліктів у Африці та Азії, засудження радянської інтервенції в Афганістан, а також участь румунських спортсменів у Олімпійських іграх в Лос-Анжелесі 1984 р., які інші соціалістичні держави бойкотували²⁶.

Саме міжнародне визнання «незалежності» Румунії уможливило та ставило на порядок денний поглиблення її торгівельно-економічних відносин з Європейським співтовариством, які розглядалися як інструмент послаблення залежності Бухареста від Москви²⁷. І вже в 1967 р. Румунія розпочала переговори із ЄЕС щодо укладення ряду технічно-галузевих угод з приводу полегшення додаткових податків та обмежень Співтовариства на румунську сільськогосподарську продукцію, зокрема на сир, яйці, свинину. Вони були укладені у 1970 р. і передбачали дотримання Румунією певного рівня цін, щоб не створювати демпінгових труднощів для Спільного ринку²⁸.

У січні 1974 р. було підписано угоду, яка включила Румунію в Загальну систему преференцій Співтовариства. У такий спосіб СРР стала першою країною ЦСЄ, яка встановила офіційні відносини з ЄЕС²⁹ 30. 15 вересня 1976 р. Румунія підписала угоду з ЄЕС, яка регулювала доступ румунської текстильної продукції на ринок ЄЕС в цілому, і до кожної держави-члена окремо. Угода набула чинності з 1 січня 1977 р. і була продовжена у 1979, 1983 і 1987 рр. У 1977 р. була укладена з угода про торгівлю виробами із сталі, що регулювала доступ румунської продукції на «Спільний ринок»³¹.

У 1978 році Румунія запропонувала Європейській комісії дві угоди – про торгівлю усією промисловою продукцією на основі взаємних поступок, а також про створення спільної комісії, в якій представники обох сторін будуть зустрічатися раз на рік для розгляду стану економічних зв'язків та вирішення проблем, що виникали у їх взаєминах. Ці угоди були підписані 28 липня 1980 р. і вступили в силу з 1 січня 1981 р.³².

²³ Болован, І. (2005). *История Румынии*, М.: Издательство «Весь мир», С. 645-647

²⁴ Там само, С. 648

²⁵ Roper, S.D. (2000). *Romania: The Unfinished Revolution*, Amsterdam, Hardwood Academic Publishers, P. 109; Болован, І. (2005). *История Румынии*, М., Издательство «Весь мир», С. 650-651 с.

²⁶ Там само.

²⁷ Юрійчук, Ю. (1998). Політика Європейського Союзу щодо країн Центральної Європи, Європа: ідеї та процеси: *Матеріали наукового симпозиуму, Буковинський політологічний центр, Бюро зі співробітництва в Україні Фонду Ф.Еберта*, Чернівці, Прут, С. 163-164

²⁸ Asocierea Romaniei la comunitatile economice Europene, Ministerul economie, comerțului și mediului de afaceri. Comerț Exterior. Режим доступу: http://www.dce.gov.ro/Materiale%20site/Acordul_european_01%5B1%5D.03.06.html

²⁹ Там само.

³⁰ Орлик, І.І. (2011). Сближение двух интеграций: СЭВ и ЕС, *Вестник научной информации*, № 4, Тематический выпуск, СЭВ: Взгляд в XXI веке, М.: Институт экономики РАН, С. 123-125.

³¹ Relatiile Romaniei cu Uniunea Europeana, Profesor Indrumator: Rodica Zaharia, ScriTube, Режим доступу: http://www.scribtube.com/economie/comert/INTEGRAREA-ROMANIEI-IN-UNIUNEA1120112114.php#_ftnref2.

³² Там само.

Таким чином, Румунія стала єдиною соціалістичною країною, якщо не враховувати Югославію, яка здійснила де-факто і де-юре визнання Європейського економічного співтовариства і була визнана ним, а також встановила з Співтовариством дипломатичні відносини³³.

Висновок. На відміну від інших держав Центрально-Східної Європи, які встановили дипломатичні відносини з ЄС після «оксамитових революцій», у 1970-х рр. Румунія підписала ряд договорів про привілейовані відносини з Співтовариством і невдовзі стала єдиною з соціалістичних держав, яка встановила і підтримувала дипломатичні відносини з ЄЕС. Це було зумовлено трьома важливими чинниками.

По-перше, зацікавленістю Румунії у поглибленні торгівельно-економічних відносин з країнами ЄЕС, оскільки темпи приросту торгівельного обороту в рамках РЕВ відставали від показників ЄЕС.

По-друге, двоякою політикою країн ЄЕС у 1960-1970-х рр. щодо держав-членів РЕВ. В економічному плані вони намагалися захистити свої ринки від торговельної експансії країн ЦСЄ, а в політичному плані намагалися перетворити їх у складову частину Європи, послабити залежність соціалістичних країн від СРСР.

По-третє, і це головне, «незалежною» («самостійною») політикою СРР доби Н.Чаушеску, яка зводилася до зближення Румунії з державами Заходу і зайняття нею особливого місця в системі ОВД-РЕВ.

Список джерел

1. Asocierea României la comunitatile economice Europene, Ministerul economie, comerțului și mediului de afaceri. Comerț Exterior. Режим доступу: http://www.dce.gov.ro/Materiale%20site/Acordul_european_01%5B1%5D.03.06.html
2. Relatiile României cu Uniunea Europeana, Profesor Indrumator: Rodica Zaharia, ScriTube, Режим доступу: http://www.scriTube.com/economie/comert/INTEGRAREA-ROMANIEI-IN-UNIUNEA-1120112114.php#_ftnref2.
3. Roper, S.D. (2000) Romania: The Unfinished Revolution, Amsterdam, Hardwood Academic Publishers, P.192
4. Schifirneț, C. (2011) The Europeanization of the Romanian Society and the Tendential Modernity, Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology, Volume 2, Number 1, P. 211-227.
5. Болован И. История Румынии (2005), М.: Издательство «Весь мир», 680 с.
6. Восточная Европа: хроника конца 1989 года (1990), Аргументы и факты, № 1, С. 4-5.
7. Европейский союз и новые страны-члены: проблемы адаптации (2008), отв. ред. к.г.н. Н. В. Куликова, М.: ИЭ РАН, 414 с.
8. Копійка, В.В., Шинкаренко Т.І. (2001). Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів, К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 448 с.
9. Мусис, Н. (2005). Усе про спільні політики Європейського Союзу: пер. з англ., К.: КІС, 466 с.
10. Орлик, И. (2009). Центрально-Восточная Европа: от СЭВ до Евросоюза, Новая и новейшая история, № 2, Режим доступу: <http://perspectivy.info/print.php?ID=59591>.
11. Орлик, И.И. (2011). Сближение двух интеграций: СЭВ И ЕС, Вестник научной информации, № 4, Тематический выпуск, СЭВ: Взгляд в XXI веке, М.: Институт экономики РАН, С. 117-128.
12. Орлик, И.И. (1979). Политика западных держав в отношении восточноевропейских социалистических государств, М.: Наука, 367 с.
13. Полюнов, М.Ф. (2011). «Доктрина Горбачева» и уход СССР из Восточной Европы, Новейшая история России, Modern history of Russia, № 2, С. 107-121.
14. Пурич, Ш. (1998). Румыния и современные интеграционные процессы, Европа: ідеї та процеси, Матеріали наукового симпозиуму, Буковинський політологічний центр, Бюро зі співробітництва в Україні Фонду Ф.Еберта, Чернівці, Прут, С. 136-153.

³³ Schifirneț, C. (2011). The Europeanization of the Romanian Society and the Tendential Modernity, Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology, Volume 2, Number 1, P. 215.

15.Юрійчук, Ю. (1998). Політика Європейського Союзу щодо країн Центральної Європи, Європа: ідеї та процеси: Матеріали наукового симпозиуму, Буковинський політологічний центр, Бюро зі співробітництва в Україні Фонду Ф.Еберта, Чернівці, Прут, С. 162-169.

References

1. Asocierea Romaniei la comunitatile economice Europene, Ministerul economie, comertului si mediului de afaceri. Comert Exterior. Rezhym dostupu: http://www.dce.gov.ro/Materiale%20site/Acordul_european_01%5B1%5D.03.06.html
2. Relatiile Romaniei cu Uniunea Europeana, Profesor Indrumator: Rodica Zaharia, ScriTube, Rezhym dostupu: http://www.scricube.com/economie/comert/INTEGRAREA-ROMANIEI-IN-UNIUNEA-EUROPEANA-112114.php#_ftnref2.
3. Roper S.D. (2000) Romania: The Unfinished Revolution, Amsterdam, Hardwood Academic Publishers, P.192
4. Schifirneț S. (2011) The Europeanization of the Romanian Society and the Tendential Modernity, Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology, Volume 2, Number 1, R. 211-227.
5. Bolovan Y. Ystoryia Rumyny (2005), M.: Yzdatelstvo «Ves myr», 680 s.
6. Vostochnaia Evropa: khronyka kontsa 1989 hoda (1990), Arhumenty i fakty, № 1, S. 4-5.
7. Evropeyskiy soiuz y novye strany-chleny: problemy adaptatsyy (2008), otv. red. k.h.n. N.V. Kulykova, M.: YЭ RAN, 414 s.
8. Kopyika V.V., Shynkarenko T.I. (2001) Yevropeyskiy Soiuz: zasnovannia i etapy stanovlennia. Navch. posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv, K.: Vydavnychiy Dim «In Yure», 448 s.
9. Musys N. (2005) Use pro spilni polityky Yevropeiskoho Soiuzu: per. z anhll., K.: KIS, 466 s.
- 10.Orlyk Y. (2009) Tsentralno-Vostochnaia Evropa: ot SEV do Evrosoiuz, Novaia y noveishaia ystoryia, № 2, Rezhym dostupu: <http://perspectivy.info/print.php?ID=59591>.
- 11.Orlyk Y.Y. (2011) Sblyzhenye dvukh yntehratsyi: SEV Y ES, Vestnyk nauchnoi ynformatsyy, № 4, Tematycheskiy vypusk, SEV: Vzghliad v XXI veke, M.: Ynstytut ekonomiky RAN, S. 117-128.
- 12.Orlyk Y.Y. (1979) Polityka zapadnykh derzhav v otnoshenyy vostochnoevropeyskiykh sotsyalistycheskiykh hosudarstv, M.: Nauka, 367 s.
- 13.Polynov M. F. (2011) «Doktryna Horbacheva» i ukhod SSSR iz Vostochnoi Evropy, Noveishaia ystoryia Rossyy, Modern history of Russia, № 2, S. 107-121.
- 14.Purych Sh. (1998) Rumuniia y sovremennye intehratsyonnye protsessy, Yevropa: idei ta protsesy, Materialy naukovoho sympoziumu, Bukovynskiy politolohichnyi tsentr, Biuro zi spivrobitnytstva v Ukraini Fondu F.Eberta, Chernivtsi, Prut, S. 136-153.
- 15.Iuriichuk Yu. (1998) Polityka Yevropeiskoho Soiuzu shchodo krain Tsentralnoi Yevropy, Yevropa: idei ta protsesy: Materialy naukovoho sympoziumu, Bukovynskiy politolohichnyi tsentr, Biuro zi spivrobitnytstva v Ukraini Fondu F.Eberta, Chernivtsi, Prut, S. 162-169.